

Avrupa'da Çokkültürlülük Krizleri ve Göç Karşıtı Partilerin Yükselişİ

Crisis Of Multiculturalism And Rise Of And Anti-Immigration Parties In Europe

Ümit Öztürk¹

Özet: Bu çalışmada Almanya, İngiltere, Fransa ve Hollanda olmak üzere dört farklı AB ülkesinde çokkültürlülük ve göç karşıtı söylemleriyle ön plana çıkan bazı Avro-kuşkucu ve aşırı sağ partiler incelenmiştir. Avrupa Parlamentosu ve genel ülke seçimlerinde kazandıkları sandalye sayıları ve oy ortalamaları kıyaslamalı olarak analiz edilmiştir. Bazı akademik çevrelerin konuya dair genel fikirleri ve siyasi liderlerin medyaya yansıyan söylemlerine de yer verilmiştir. Mevcut çok-kültürcülük karşıtı söylemlerle birlikte AB ülkelerinde göçmenler aleyhinde ortaya çıkabilecek tehdit algısı üzerinde durulmuştur. Son olarak potansiyel tehdit algısının bilhassa Türk göçmenleri anavatana 'geri göç'e sevk etmesi halinde ortaya çıkabilecek olası sorunlar ve sorunlar karşısında alınabilecek önlemler tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çokkültürlülük, Aşırı Sağ, Avro-Kuşkuculuk, Göç Karşıtlığı, Avrupa'da Göçmenler, Geri Göç.

Abstract: In this article, from four different EU countries; Germany, Britain, France and the Netherlands, some Eurosceptic and far right parties standing out in terms of their anti-migration and anti-multiculturalist discourses were examined. Number of votes and seats won both in legislative elections and European Parliament was comparatively analyzed. General ideas rising from the academic circles and discourses voiced in the media by some political leaders on the subject was included, as well. With the existing anti-multiculturalist discourse, possible threat perception which may arise against the migrants in EU countries was emphasized. Finally, possible problems and precautions in case of the potential threat perception which can motivate especially Turkish migrants for return migration to the motherland were discussed.

Key Words: Multiculturalism, far right, Euroscepticism, anti-immigration, migrants in Europe, return migration.

---

¹ İnönü Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi.

Giriş

Mayıs 2014'te gerçekleştirilen Avrupa Parlamentosu seçimleriyle birlikte göç ve göçmen karşıtı partiler Parlamentodaki sandalye sayılarını arttırarak Avrupa'daki mevcudiyetlerini bir kere daha hatırlattılar. Aşırı sağ ve Avro-kuşkucu ideolojileri ve parti programları sebebiyle göçmen karşıtlığıyla tanınan bazı partiler özellikle Fransa, İngiltere, Hollanda ve Almanya gibi ülkelerin kendilerine özgü siyasi ve sosyolojik gerçeklikleri bağlamında farklı sürprizleri beraberinde getirdi. Seçimlerin ardından 'aşırı sağ'ın ve Avrupa Birliğine kuşkuyla yaklaşanların yükselişi tartışılmaya başlandı. François Hollande'ın Fransa'da 2017'de gerçekleştirecek cumhurbaşkanlığı seçimini yükselen Front National Partisi lideri, Marine Le Pen'e kaptırma ihtimali konuşulmaya başlandı. Bu tartışmalar gündeme gelmeden önce göçmen karşıtı siyasi söylemler, göçmenlere yönelik dini ve etnik temelli ayrımcılık Avrupa gündemini uzun bir süredir işgal etmekteydi. Çokkültürlülük, yabancı düşmanlığı, ırkçılık, İslamofobi ve ayrımcılık gibi kavramlar üzerinde uzun bir süredir yazılmakta ve tartışılmaktaydı. Bu sebeple Avrupa Parlamentosu seçim sonuçları çokkültürlü Avrupa uluslarının mevcut sosyo-ekonomik ve kültürel çıkmazlarına bir tepki olarak okunabilir. Buna rağmen ilerleyen zamanlarda AP seçimlerine yansıyan seçmen davranışının Avrupa Birliği ülkelerinin genel seçimlerine de aynı motivasyonla yansıyor yansımayacağını zaman gösterecektir.

Bununla birlikte göçmenlerin Avrupa'daki geleceklere açısından seçim sonuçları nasıl okunmalıdır? Bir televizyon programında sorulan Avrupa Parlamentosu'nda ırkçı ve xenofobik parti temsilcilerinin yükselişi neyi değiştirir? Sözelimi; sayılarının 20 değil de 60 olması halinde ne olur? gibi sorulara; Danimarka'da yaşayan bir gurbetçinin twitter üzerinden verdiği "Avrupa bize daha da dar gelmeye başlayacak"² cevabı, gerçeği ne ölçüde yansıtıyor? Tüm bunları zaman gösterecek; fakat göç ve göçmen karşıtı siyasi söylemin ve seçmen yöneliminin artması halinde sosyo-psikolojik anlamda Avrupa'nın göçmenler açısından daralması kaçınılmaz gözükmektedir. Şartların bu şekilde gelişmesi halinde göçmenler anavatanlarına dönmek isteyebilir. Aşırı sağın ve Avrupa

² Cüneyt Özdemir'in 5N1K programı, CNN Türk, 26 Mayıs 2014.

Birliği'ne kuşkuyla yaklaşanların siyasi etkilerini ve inisiyatiflerini arttırmaları Avrupa'ya yapılan göçlerin son bulmasına, azalmasına ya da kısmen de olsa belli bir göçmen nüfusunun Avrupa'yı terk edip anavatanlarına dönmelerine sebep olabilecek politikaların oluşturulmasına zemin hazırlayabilir. Bunun sonucunda hem ülkelerine dönen göçmenlerin yeni standartlara alışmaları hem de ülkelerin göçmen vatandaşların ihtiyaçlarını karşılama noktasında sorunlar yaşamaları ihtimaller dâhilindedir. Bu bağlamda, çalışmada kıyaslamalı olarak dört farklı Avrupa ülkesinde ön plana çıkan göç ve göçmen karşıtı partilerin yükseliş; Avrupa'da çokkültürcülük projesinin gidişatı ve krizleri tartışıldı. Bununla birlikte sonuç kısmında; "Mevcut ve olası krizlerden doğabilecek tehdit algıları göçmenler aleyhinde ne gibi sonuçlar doğurabilir?" sorusuna da cevap arandı.

'Misafir İşçiler'den Günümüze Avrupa'ya Göç

Kıtanın '*Latinleştirilmesi*'yle (Yavuz, 1999: 56-57) Güney Avrupa'dan (İspanya'dan) kovulan; soykırımı uğrayan Müslümanlar³ aradan geçen beş asır sonra çeşitli sebeplerle Avrupa'yı daha geniş bir ölçekte kendilerine yurt edinmişlerdir. Küreselleşme çağında istihdam, eğitim, sığınma hakkı talebi ve çeşitli sebeplerle Avrupa'ya göç eden Arap, Hint, Siyahi Afrika, Kuzey Afrika ve Türk kökenli Avrupa nüfusu günümüz itibariyle birkaç nesli geride bırakmıştır. Bu yüzden de inanıldığı aksine bir zamanların 'misafir işçi'lerinin anavatanlarına geri dönmek gibi bir niyetleri yoktur (AlSayyad, 2004: 13). Çoğunlukla erkeklerden oluşan işçi göçmen statüsündeki Müslümanlar ilk olarak 1950 ve 60'larda Avrupa'ya göç ettiklerinde Avrupalılar onların geçici bir süreliğine geldiklerini düşünmüşlerse de (Klausen, 2008: 8) durum aksi istikamette gelişmiştir. Misafir işçiler memleketlerine geri dönmemişler ve kalıcı olarak ikamet etmekte karar kılmışlardır. Bu sebeple göçmenleri hala "yeni gelenler" kabul etmek ve Avrupa'ya yönelik olarak devam eden yeni bir göç hareketi bağlamında ele almak göçmenlik vasıflarını geride bırakmış olan vatandaşların (AlSayyad, 2004: 13) mevcudiyetini görmezden gelmek anlamına gelecektir.

Göçmenlik vasıflarından sıyrılan ve bir şekilde topluma entegre olan bireyler Bauman'ın (2008:60) Norbert Elias'ın 'yerleşikler' ve 'dışarıklıklar' kavramlarına başvurarak açıkladığı anlamda 'dışarıklıklar' değillerdir artık. Her ne kadar 'yerleşikler' gibi ev sahibi rolüne bürünüp anavatan üzerinde hak iddia edemeseler de artık onlar 'dışarıklıklar' da değillerdir. Çünkü bir şekilde az çok toplumla bütünleşmiş ve sosyal tabaka içerisinde kendilerine bir yer edinebilmişlerdir. Komşuluk, arkadaşlık ilişkileri hatta bir zamanlar misafir olarak geldikleri toplumla sayıca az da olsa aile ve akrabalık ilişkileri de kurabilmişlerdir.

³ Yahudiler de dâhil olmak üzere.

Kymlicka'nın da belirttiği üzere (2003: 193) 20. yüzyıl sonları "göç çağı" olarak adlandırılmaktadır. Ülke sınırlarını aşan büyük göçmen kitleleri neredeyse her ülkeyi çok-etnikli hale getirmiştir ve bu yüzden "göç çağı" aynı zamanda "milliyetçilik çağı" olarak da ele alınmıştır. Zira dünyanın her yerinde gittikçe artan göçmen hareketliliğiyle birlikte ulusal grupların kimliklerine bağlılıkları ve yaptıkları vurgu da yükselişe geçmiştir. Bunun sonucunda siyasi yaşamın yerleşik kuralları çoğu ülkede '*kültürel farklılık politikalarının*' meydan okumalarıyla karşı karşıya kalmıştır. 'Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte hem ülkelerin kendi içerisinde hem de uluslararası ölçekte siyasi hayatta ön plana çıkan gündem maddeleri etnik ve milli grupların talepleri doğrultusunda şekillenmiştir.⁴ 21. yüzyıla gelindiğinde uluslararası göç ve göçe sebep olan etkenler "fakirlik, siyasal huzursuzluk ve toplumsal çekişmeler" gibi unsurlar sebebiyle bir taraftan ülkelerinden '*itilmişler*' diğer taraftan da "yerli nüfusun çalışmak istemediği ya da kalifiye eleman bulunamayan gelişmekte olan ekonomilerde doldurulamayan" istihdam alanları için Avrupa'ya '*çekilmişler*' tarafından sürdürülmektedir (Heywood, 2013: 214). Tıpkı kendi sosyolojimizdeki meşhur bir örnekle "İstanbul'un taşı toprağı altındır" anlayışıyla "itilmiş" veya "çekilmiş" göçmenler "taşı toprağı altın" beklentisiyle Avrupa'nın metropollerine doğru yeni bir başlangıç için yola koyulmaktadırlar. Böylece bir ulus devlet içerisinde farklı dil, din ve ırk mensuplarının beraberlerinde getirdikleri kültürel örüntülerin kamusal alandaki yansımaları artmakta; dikkat çekmektedir. Doğal olarak göç insan ilişkilerini pek çok açıdan etkilemekte ve yalnızca sosyo-ekonomik sorunlar bağlamında değil kültürel düzeyde etnik-dini kimliklerin etkileşiminden doğan sorunlar da üretebilmektedir.

Özellikle de söz konusu Müslümanlar olduğunda bu durum farklı bir boyut kazanmaktadır. Casanova'nın da belirttiği gibi Avrupa'da göç olgusu neredeyse İslâm'la eş anlamlı hale gelmiştir. Her ne kadar Birleşik Krallık bir istisna olsa da çoğu Avrupa ülkesindeki göçmenlerin büyük bir çoğunluğu Müslümandır ve Batı Avrupa Müslümanlarının büyük çoğunluğu da göçmendir (Casanova, 2004: 8-9). Bu sebeple bilhassa Müslüman göçmenler sembol ve ritüelleriyle tehdit unsuru olarak görülen gruplar arasında başı çekmektedir. Belçikalı aşırı-sağ Vlaams Belang Partisi'nin önde gelen liderlerinden, Filip Dewinter Köln'de 9 Mayıs 2009 tarihinde yapmış olduğu bir konuşmada çok-kültürcülüğü "*İslami bir Truva atı*" ve "*yumurtalarını Avrupa yuvasına bırakan bir guguk kuşu*"⁵ olarak tasvir etmiştir. Kitlesele göçlerin Avrupa kimliğini ve uygarlığını tehdit ettiğini üstelik

⁴ Kymlicka, "göç çağı" nı Castles ve Miller (1993); "uluslaşma çağı" nı Pfaff (1993); Ignatieff (1993); "*kültürel farklılık politikaları*" nı ise I. Young 1990; West 1990; Minow 1990 olmak üzere farklı kaynaklara başvurarak temellendirmiştir. Bakınız: Kymlicka, A.g.e., Notes, Chapter 10; s.209

⁵ Guguk kuşu, yumurtalarını başka kuşların yuvalarına bırakmasıyla meşhurdur ve Truva atı imajıyla birlikte Dewinter'ın guguk kuşu benzetmesi çokkültürcülüğe İslam dinini Avrupa'da besleyen sinsi bir politika imajı çizmektedir.

çokkültürcülüğün kendi kültürel kimliklerinden ve kimliklerinin özgüllüğüne duydukları gururun yitimine sebep olduğunu dile getirmiştir (Dewinter, 2009).

Yine benzer bir üslupla Fransız Filozof Finkielkraut (12.06.2013), Spiegel'e verdiği bir mülakatta Müslümanların Fransız toplumuna entegre olmak yerine kendilerini yeniden İslamlaştırdıklarını (re-Islamizing) iddia etmektedir. Çokkültürcülüğün mevcut durumunu değerlendirirken *'Medeniyetler Çatışması'* nin gerçekliğine dikkat çekmekte ve özellikle alt orta sınıf Fransızların kendi ülkelerinde bazı banliyölerde azınlıklara dönüştüğünü belirtmektedir. Ötekilerden korktukları için değil bizzat kendi ülkelerinde azınlığa ve ötekilere dönüşmekten mustarip oldukları için uzağa, kırsal bölgelere göç gerçekleştirdiklerini dile getirmektedir. Çokkültürcülüğün güvensizliğe, cemaatleşmeye sebep olduğu ve sürekli olarak birbirinden uzaklaşan paralel toplumlar meydana getirdiğini ifade etmektedir. Kısacası bütün göçmenler açısından çokkültürlülük bir sorun olarak görülse de Müslüman göçmenler aslında sorunun önemli bir parçası olarak görülmektedirler. Bu durum aslında Avrupa hafızasındaki bir takım önyargılarla da ilişkilidir ve bu mevzuda ayrı bir izaha ihtiyaç vardır.

Avrupa Hafızası ve Önyargı

Her ne kadar göçün ve göçmenlerin kamusal alandaki yansımalarının sosyo-kültürel, ekonomik, dini ve etnik temelli çatışmalara sebep olduğu malum olsa da; çokkültürlü toplumlarda göçmenlerle ilişkili sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlayan; tartışmaları müsait hale getiren derin bir Avrupa hafızasından bahsetmek de mümkündür. Bu hafıza önyargı ve stereotipler üzerine bina edilmiştir. Bu hafıza Doğu-Batı⁶ ve özellikle Haçlı seferleri bağlamında Hristiyanlık-İslam gibi çatışma çağrışımı ayrımlara sebep olmuştur.

Taras'a göre; Türklere dair İslamofobik ve Avrupamerkezci hafızanın *"derin yapılarının ve sığ stereotiplerinin"* 1095'te Birinci Haçlı Seferlerini başlatan II. Papa Urban'ın küfür dolu sözlerine, günahlarından ötürü Tanrı'nın Türkleri başlarına musallat ettiğine inanan Martin Luther'in ve Erasmus'un düşüncelerine kadar uzanan bir geçmişi vardır. Türk korkusu 16 ve 17. Yüzyıllarda Hırvat şairlerin mısralarına da yansımıştır. Bir Hırvat şair *"Türklere Karşı Dua"* başlıklı şiirinde Avrupalı devlet adamlarından Türklere karşı yardım talebinde bulunmuştur. Bu gibi pek çok anlatılardan da anlaşıldığı üzere zamanla 'Türkfobi'si 'Oryantalizm'e ve 'Oryantalizm' ise 'İslamofobi'ye dönüşmüştür (2012: 109-111). Bu aslında doğal bir süreçtir zira Türklerin özellikle Balkanlardaki ilerleyişi İslam'ın ilerleyişi olarak kabul edilmiştir. Bu yüzden Haçlı zihniyeti Avrupa'da Hristiyan-

⁶ 'Doğu Batı Çatışması'nın kaynaklarını Gordon Child'ın araştırmalarından temellendiren Baykan Sezer bu çatışmanın ilk kaynaklarının Truva ve Yunan-Pers savaşlarında görüldüğünü ifade etmiştir. Sezer'den aktaran; Sezgin Kızılcılık, Baykan Sezer'in Sosyoloji Anlayışı, Anı Yayıncılık, 2008, Ankara, s.192

lık ve İslam çatışması bağlamında inşa edilmiştir. Bunun yanı sıra İslam'ın bayraktarlığını yapmaları sebebiyle Batılılar için Türk olmak zaten Müslüman olmak demektir. Raşid Erer (1884-1952) isimli bir münevverimizin Haçlı seferlerinin gerçek yüzünü Batılı kaynaklara başvurarak ortaya koyduğu eserine "Türklere Karşı Haçlı Seferleri" ismini vermesi bu bakımdan anlamlıdır (Erer, 2002). Çünkü Haçlı Seferleri, kimliği İslam diniyle özdeşleştirilen Türklere karşı yapılmıştır.

Günümüzde ise Avrupa hafızası hala Dante'nin İlahi Komedyasıyla Voltair'e'in ve sair oryantalist edebiyatçıların, sosyal bilimcilerin metinleriyle beslenmeye devam etmektedir. Bu sebeple çok kültürlü Avrupa toplumlarındaki göçmenlere bilhassa Türk ve Müslümanlara yönelik olarak ortaya çıkan ırkçılık, yabancı düşmanlığı, İslamofobi, ayrımcılık gibi kavramlarla ifade edilen ve göçmen karşıtlığıyla sonuçlanan mevcut sorunları öncelikle Avrupa'nın hafızasında aramak gerekir. Daha sonra ise 1950'lerde başlayan ve ilerleyen yıllarda yoğunlaşan göçlerle Avrupa'yı mesken edinen yerleşmiş nüfusun bütünleşme sorunları bağlamında ve hali hazırda devam etmekte olan göçler çerçevesinde ele almak araştırmacılara daha kuşatıcı bir bakış kazandıracaktır. Bu minval üzere öncelikle "çok-kültürlü" ya da "çok-kültürcü" sıfatlarıyla anılan Avrupa toplumlarının sosyo-ekonomik, etnik ve dini kimliklerle ilişkili olarak yükselen sorunlarını anlayabilmek için "çok-kültürlülük" ve "çok-kültürcülük" kavramlarını tanımlayarak başlamak uygun olacaktır.

Çokkültürlülük ve Çokkültürcülük

İngilizce "multicultural" kelimesi "çokkültürlü" şeklinde Türkçeye çevrilebilse de "ism" eki de eklendiğinde birebir olarak çevrildiğinde "çokkültürlüçülük" şeklinde bir anlam ortaya çıkar. Bu yüzden söyleyiş kolaylığı sağlamak için "çokkültürcülük" kelimesini kullanmak daha uygun görülmektedir.⁷ Sosyolojik anlamda günümüzde olduğu gibi geçmişte de pek çok toplum aslında bir şekilde çok kültürlü bir yapıya sahip olmuştur. Toplumların "çok kültürlü" oluşu yeni bir hal değildir. Fakat bu bütün toplumların "çok-kültürcü" olduğu anlamına gelmemektedir. Bu sebeple çok-kültürlülük kavramı iki farklı boyutuyla; tasvir edici (betimsel) ve normatif olarak ele alınmaktadır (Anık, 2012: 76-79, Heywood, 2013: 219;). Tanımlayıcı yönü itibariye çokkültürlülük "...genellikle ırksal, etnik veya dilsel farklılıklarla bağlantılı özgün bir kolektif kimlik duygusu yaratan inanç ve uygulamalara sahip iki veya daha fazla grubun varlığından doğan kültürel çeşitliliği ifade eder" (Heywood, 2013: 219). Bu bakımdan çok-kültürlü olma durumu tanımlamaya yönelik; yani tasvire dönük olarak hali hazırdaki durumu izahıdır. Geline aşamada toplumun çok-kültürlü olup olmadığını ne seviyede çok-kül-

⁷ Bakınız; *Çokkültürcülük - Tanınma Politikası*, Hazırlayan; Amy Gutmann, Terimler Hakkında kısımdan; Yapı Kredi Yay. İstanbul, 2014.

türlü olabildiğini saptayan bir sıfat vazifesi görür. Zaten bu anlamda kültürel çeşitlilikleri bünyesinde barındırması ve çok kültürlü olmuş toplumlar tarihte her zaman var olmuştur.

Çokkültürlülüğün normatif boyutu ise çok kültürlülüğün farklı kültürel grupların geniş topluma sağladığı fayda temelinde kazandığı onay, saygı ve tanınma boyutuna vurgu yapar. Yani çok-kültürlülük hâkim olan ev sahibi kültürün azınlık olan misafir ya da yabancı komşunun kültürünü tanıması; varlığına onay vermesi ve saygı göstermesini gerektirir (Heywood, 2013: 219). Normatif anlamda çok-kültürlülük siyasi açıdan düzenleyici, yasa koyucu olarak çok kültürlü toplum modelinin uygulanma istencidir. Normatif anlamda çok-kültürlü olan ülkeler aslında çok-kültürcüdür. Fakat kavramsal anlamda çok-kültürlü olmakla nitelenen ülkeler ise çok-kültürcü değildir.

Bu açıdan Avrupa özelinde çokkültürlü ülkeler iki gruba ayrılır. Birinci grup ülkeler bir zamanların çok-kültürcülük politikalarının öncülleri ya da çok-kültürcülük tutkunları olarak adlandırılabilir. Bu ülkelerin hâlihazırda farklı kültür ve etnik grupları bünyesinde barındıran toplumsal yapıları çok-kültürcü politikalar neticesinde şekillenmiştir. Yani bu gruptaki ülkeler çok-kültürcülüğü hedef edinerek çok-kültürlü olmuşlardır. Birleşik Krallık (özellikle İngiltere), İsveç, Hollanda ve Belçika bu gruba dâhildir. Bununla birlikte çok kültürcü olma isteği olmaksızın yani çok kültürcülüğü özellikle siyasal bir hedef olarak benimsemeksizin çeşitlilikle şekillenen çok kültürlü toplumlar da vardır. Almanya, Danimarka, İtalya ve Fransa da bu grupta zikredilen ülkelerdendir. Her ne kadar asimilasyoncu özelliği itibarıyla Fransa aykırı bir örnek olarak her zaman için çok kültürcülüğe karşı çıksa da gelinen noktada ciddi anlamda çok kültürlü bir ülkeye dönüştüğüne şahit olunmaktadır (Bevelandar ve Taras, 2013: 15).

Bu iki grupta yer alan ülkelerin durumu çok-kültürcü olma politikalarıyla çok kültürlü olanlar ve çok-kültürcü olma politikaları olmaksızın çok-kültürlü olanlar şeklinde ifade edilebilir. Söz gelimi; İngiltere’de çok-kültürlü toplum modeli normatif bir felsefe üzerine inşa edilmiş; çok-kültürlü toplum çok-kültürcülüğün yani çok-kültürlü bir toplum olma isteğinin, niyet ve bilincinin neticesi olarak doğmuştur. Fransa’da ise konjonktür etkisiyle (dayatmasıyla) ortaya çıkmıştır. Geleneksel olarak Fransa’da ülke politikaları entegrasyonu sağlamak için asimilasyon üzerine kurulmuştur. Buna rağmen mevcut tablo ise eğitim ve istihdam olanaklarına ulaşmak isteyenler, yoksulluktan, ülkedeki huzursuzluklardan ve savaşlardan kaçarak sığınma hakkı talep eden mültecilerin göçleri sonucunda Fransa’nın ne kadar çok kültürlü bir ülkeye dönüştüğünü göstermektedir.

Çokkültürlülük politikaları kültürel anlamda çeşitliliğin, çoğulcu bir toplum modelinin istencini yansıtır. Gerd Baumann, çokkültürlülüğü bir bilmeceye benzetir. Bu bilmece *“tekleştirilmiş bir ulusal kültüre inananlar, kültürlerinin izini etnik kimliklerinde arayanlar ve dinlerini kültürleri olarak görenlerden oluşan üç tarafın arasında adalet ve eşitlik durumunu nasıl sağlayabileceğimizi sorar”* (2006:7). Doytcheva (2013:16) da ilk tahlil düzeyinde çokkültürlülüğün farklı sosyal çevre, dini inanç,

etnik köken ve milliyetlerden gelen bireylerin oluşturduğu çağdaş toplumlara mahsus bir özellik olarak kültürel çeşitliğin eş anlamlısı olarak tanımlanabileceğini belirtir. Kymlicka ise bu tartışmada Kanada özelinde bazı anlam karmaşalarından kaçınmak için çokkültürlü kavramı yerine daha çok milli ve etnik farklılıklara gönderme yapan 'kültürel çoğulculuğun' iki temel formunu; "çok uluslu" ve "çok etnili" kavramlarını kullanmayı tercih eder. Bununla birlikte Kymlicka çokkültürlülüğün farklı bir yönüne, daha çok ABD'deki yaygın kullanıma dikkat çeker. Bu kullanım sakatlar, geyler, lezbiyenler, kadınlar, işçi sınıfı, ateistler ve komünistler gibi bazı grupların tarihi dışlanmışlığının geri çevirme gayretlerine gönderme yapar (2003: 17-18).

Giddens'in tespitlerinde ise etnik kültürlerin eşitliği ön plana çıkar. Giddens'a göre "Etnik kültürlere ayrı ayrı var olmak için tam bir yasallığın verildiği buna rağmen toplumun ekonomik ve siyasi yaşamında geniş ölçüde katıldıkları..." bütünleşme modeli "...kültürel çoğulculuk modelidir. Çoğulculuğun yakın zamandaki sonucu etnik grupların ayrı ve eşit olarak var oldukları çokkültürlülüktür." Ona göre; farklı etnik kökenlere sahip olan İtalyan, Fransız ve Almanların bir arada yaşadığı İsviçre örneğinde olduğu gibi "en azından etnik grupların ayrı ama eşit oldukları bir toplum yaratmak olanaklı" gözükmektedir. Buna rağmen devreye farklı din, dil ve ırklar girdiğinde çokkültürlü toplum projesi farklı kültürlerin meydan okumalarıyla karşı karşıya kalır. Farklı 'etni'lerin bir arada yaşama tecrübesi Afrikalı, Arap, İngiliz, Türk ve Alman gibi farklı milletler bir araya geldiklerinde meydana gelen etkileşimi açıklamakta yetersizdir. Bu bakımdan Giddens, etnik azınlık gruplarının "ayrı fakat eşit" statüye ulaşmalarının zorluğuna dikkat çeker. Zira etnik azınlıklar iş hayatı, güvenlik ve milli kültürün tehdit unsuru olarak görülürler ve ülkedeki sorunların müsebbibi oldukları kabulüyle ayrımcılığa tabi tutulup 'günah keçisi' ilan edilirler. Kısacası "Daha yaşlı kuşaklarla yine benzer önyargıları taşıyan Batı Avrupa'daki gençler olduğu sürece çoğu ülkedeki etnik azınlıklar gerginlik ve kaygı ile tanımlanan toplumsal bir iklimde gelecekte de sürekli bir ayrımcılıkla karşılaşacaklardır" (Giddens: 545-46). Bu sebeple asimilasyoncu politikaların karşıtı olarak görünen çok kültürlü toplum modeli aslında bir idealdir (Marshall, 2009: 126).

Doytcheva çokkültürlülüğün merkezinde yer alan "farklılık ve eşitlik" sentezine ulaşabilmenin imkânı üzerine şu soruyu sorar: "Bugüne kadar insan toplumlarında farklılık her şeyden önce eşitsizliğin eş anlamlısı olmuştur; eğer bizi neyin ayırdığını vurgularsak toplumsal hiyerarşiler oluşmasını nasıl engelleriz?" (2013:136). Doğal olarak eşitsizliğin önünü nasıl alabiliriz? İşte bu yüzden Taylor'ın 'tanınma politikası' da çokkültürlü toplum idealinin "farklılık" bağlamında meydan okuyan doğasına takılıp kalır. Taylor'ın farklılık üreten tanınma politikası, "farklı-yegâne" kimliklere eşitlik vurgusu sayesinde haklılık kazanır. "Farklı kültürlerin eşit değerinde olduğunu kabul etmek gerektiği gibi masum ve haklı bir gerekçeyle yola çıkan Taylor'un başlangıç noktası farklılıktır" (Tatar, 2013: 9) Çünkü ona göre "liberalizm, bütün kültürlerin olası buluşma alanı değildir; liberalizm, bir kültürler yelpazesinin siyasî açıdan dışavurumudur" (Taylor, 2014: 80).

Evrensel bir çözüm iddiası zor olmakla birlikte bir yandan farklılığın diğer yandan da eşitliğin sorunsuz şekilde bir arada sürmesi bir ideal olarak karşımıza çıkmaktadır. Müşterek olana yapılan vurgu farklılık yanlıları tarafından ısrarla asimilasyon olarak kabul edildiği müddetçe bu ideal bir adım daha ilerleyerek ütopyaya dönüşecektir. Zira farklılıkların tanınması bir 'birliktelik' meydana getirirse de 'bir'liği garanti etmeyecektir. Birlik ve birliktelik arasındaki fark keşfedilmelidir. Birlik, farklılıktaki müşterek özün keşfiyle ve bu sayede Yunus Emre'de ifadesini bulan "tanış olmakla" mümkündür. Birliktelik zorunluluğa, birlik ise gönüllülüğe dayalıdır. "Zor" ortadan kalktığında veya güç dengeleri değişerek el değiştirdiğinde birlikteliğin ayrılığa dönüşmesi ihtimali kuvvetlidir (Tatar, 2013: 13). Ekonomik, sosyolojik, politik ve kültürel pek çok kırılmalara gebe olan günümüzün çokkültürlü toplumları açısından farklılık arayışları yerine müşterek fasılların keşfini ideal edinmek önem kazanmaktadır. Zorunlu 'birliktelik'ler yerine birbiriyle tanış olmuş bireylerin bir yandan kendi varlık gayelerine doğru yürüdükleri, aidiyet hislerini sürdürebildikleri diğer yandan da toplumla entegrasyonu sağlayan gönüllü 'birlik'ler haline gelebilmelerini sağlayacak politikalara yönelim gösterilmelidir. Bu tür söylem ve politikalar çokkültürlü toplumların mevcut krizleri ve geleceği açısından ehemmiyet arz etmektedir. Bazı aşırı sağ ve Avro-kuşkucu partiler bu bakımdan Avrupa'da yanlış tutumlar sergilemektedirler. Bu yüzden de göç ve göçmen karşıtlığını besleyerek ayrımcılığa, ötekileştirmelere, marjinalleşme ve çatışma odaklı politikalara hizmet etmektedirler. Yapıcı, bütünleştirici politikalar üretmek yerine bir yandan asimilasyon talep ederken diğer taraftan da ayrıştırıcı, kamplaştırıcı ve ötekileştirici söylemler üretmektedirler.

Bazı Batı Avrupa Ülkeleri Özelinde 'Aşırı Sağ' ve 'Avro-kuşkuculuk' Örnekleri

AB ülkelerindeki bazı partiler ya aşırı sağcı (far right) olmakla ya da Avro-kuşkucu (Eurosceptic) olmakla göç ve göçmen karşıtı bir tutum sergilemektedirler. Aşırı sağ olarak adlandırılan bazı partiler sağ kanat popülizmi, göç ve İslam karşıtlığı, milliyetçilik, muhafazakârlık gibi tutumları ve görüşleriyle de anılırlar ve parti programlarında ideolojik anlamda bu görüşleri çağrıştıran söylemlere yer verirler. "Aşırı sağ terimi genellikle aşırı milliyetçi, zenofobik, ırkçı, dini fundamentalist ve diğer gerici"⁸ görüşlere sahip kişi ve grupları tanımlamak için kullanılır." Terim umumiyetle faşistlere ve neo-Nazilere atıfta bulunmakla birlikte sol kanat mensuplarınınca ihtilaf halinde oldukları herhangi bir sağ grubu tanımlamak için de kullanılır (Carlise, 2005: 694).

Avro-kuşkuculuk ise bir zamanların İngiltere hastalığı; fakat günümüzdeyse Avrupa kıtasına yayılmış bir virüs olarak tarif edilmektedir. Birliğe üye olmanın

⁸ İngilizce "reactionary" kelimesi "gerici" olarak tercüme edildi.

getirdiği ekonomik sorumluluklar ve özellikle de Euro kriziyle birlikte Avrupa Birliğine duyulan güven Avrupa genelinde önemli ölçüde azalmıştır. Birlik sorgulanmaya ve ayrılıkçı sesler yükselmeye başlamıştır. 2007 ve 2012’de Avrupa Birliği vatandaşlarının AB’ye güvenme ve AB’yi destekleme düzeyleri üzerine yapılan anketlerde Fransa’da AB’ye güven ve destek oranı 2007’de +10’dan 2012’de -10’a, Almanya’da +20’den -29’a, Birleşik Krallıkta -13’den -49 ve Hollanda’da ise +44’ten -8’e inmiştir (Torreblanca ve Leonard, 2013: 1-5). Bununla birlikte Avro-kuşkuculuğu sadece ekonomik sebeplerle izah etmek uygun değildir. Brüksel merkezli olarak alınan salt ekonomik değil aynı zamanda siyasi ve kültürel kararlar sonucunda ulus devletlerin ve milli kimliğin zayıflayacağı düşüncesi Avro kuşkuculuğu besleyen önemli sebeplerden biridir. Birliğin menfaatleriyle ulus devletlerin menfaatleri arasındaki çatışmalar, göçlerin artışı ve denetlenememesi, göçmen doğumlarındaki artış ve Avrupa’nın İslamlaşarak Batı’nın özgürlükçü yapısını tehdit etmesi (Ermağan, 2012: 158-160) gibi pek çok düşünce Avro-kuşkuculuğun sebepleri arasında zikredilebilir.

Ekonomik boyutlu Avro-kuşkuculuk perspektifi sorunu açıklamada yetersiz kalmaktadır. Göçmen karşıtlığı ve çokkültürlü toplumların krizleri bağlamında ortaya çıkan sosyal ve kültürel çatışmalar Avro-kuşkuculuğu siyasilere söylemlerine de anlaşıldığı üzere önemli ölçüde etkilemektedir. Özetle hem Avro-kuşkucular hem de aşırı sağ olarak bilinen kanat Avrupa’da göç ve göçmen karşıtlığında birleşmektedirler. Ayrıca bir partinin hem aşırı sağcı hem de Avrupa Birliği karşıtı olması da mümkündür. Bununla birlikte Avrupa’da demokratik, sosyalist ve liberal gibi kavramlarla anılan bazı partiler de günümüzde geldikleri nokta itibariyle göç ve göçmen hakları karşısında aşırı sağ ve Avrupa Birliği karşıtıyla aynı çizgide görülebilirler. Fakat her iki grup için de sosyolojik anlamıyla tek bir ‘ideal tip’ten bahsetmek olanaksızdır. Bu yüzden ülkelere göre kıyaslamalı incelemeler yapmak daha tutarlı gözükmektedir.

Almanya

Tablo I’de de görüldüğü üzere; Hristiyan Demokratların ve Sosyal Demokratların başı çektiği Almanya’da 2013 yılında kurulan “Almanya İçin Alternatif” (AfD) partisi ve kurulduğu tarihten (1964) itibaren Federal Parlamento’da hiçbir zaman başarılı olamamış olan Almanya Ulusal Demokrat Partisi (NPD) haricinde ideolojisi Avro-Kuşkucu olarak değerlendirilen başka bir parti yoktur. Bu Almanya’nın faşist Nazi geçmişinden kaçışıyla da ilişkilendirilebilir. “Almanya İçin Alternatif” adlı parti, Avrupa Birliğine evet derken Merkel’in Avrupa Birliği’nin varlığı için zaruret olarak gördüğü Euro’ya hayır demektedir (Bleiker, 2013). Fransa ve Hollanda örneğindeki bazı milliyetçi ve göç karşıtı partilerin aksine, Kanada usulü göçmen politikalarında olduğu gibi daha vasıflı işçileri ülkeye çekmeyi amaçlayan politikalar öngörüldüğü iddia edilmektedir (Barkin, 2013). Kısacası AfD, göçmen politikaları bağlamında seçici bir duruş sergilemektedir.

Tablo I:⁹

Partiler	İdeoloji	2013		2009	
Christlich Demokratische Union Deutschlands (CDU)	Christian democracy Liberal conservatism	34,1%	255	27,3%	194
Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD)	Social democracy Third Way	25,7%	193	23,0%	146
Die Linke (LINKE)	Democratic socialism	8,6%	64	11,9%	76
Bündnis 90 / Die Grünen (GRÜNE)	Green politics	8,4%	63	10,7%	68
Christlich-Soziale Union in Bayern (CSU)	Regionalism Christian democracy Conservatism	7,4%	56	6,5%	45
Freie Demokratische Partei (FDP)	Liberalism	4,8%	0	14,6%	93
Alternative für Deutschland (AfD)	Euroscepticism National conservatism Economic liberalism	4,7%	0	-	-

İlk kurulduğunda Federal parlamento seçimlerinde % 4,7 oranında oy olan AfD önemli ölçüde bir başarı gösteremese de 2014 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde elde ettiği % 7 oyla 5. olarak Avrupa Parlamentosunda 7 koltuk kazanmıştır. Bununla birlikte tabloda belirtilmese de aşırı sağ, Neonazizm, Pan-Cermenizm ve Euroscepticism'le anılan Almanya Ulusal Demokrat Partisi (Nationaldemokratische Partei Deutschlands, NPD) göç karşıtlığı ve Yahudi düşmanlığıyla da anılmaktadır. Hatta Almanya'da NPD tarafından bazı Türk siyasetçilerin tehdit edilmesi hususu da gündeme gelmiştir (Carter, 2009). NPD'nin Federal Parlamentosunda her ne kadar sandalyesi olmasa da son Avrupa Parlamentosu seçimlerinde aldığı %1 oyla 1 sandalye kazanmayı başarmıştır.¹⁰

Bu veriler "Aşırı sağın" ve "Avro-Kuşkuculuğu"nun siyasi alana ve siyasi söyleme yansıma düzeyinin ciddi bir dereceye ulaşmadığı; Almanya'da çokkültürlü toplum idealinin sorunsuz bir şekilde işlediği anlamına gelmemektedir. Alman Şansölyesi Angela Merkel partisinin genç üyelerine hitaben yapmış olduğu bir konuşmada çok kültürlülük yaklaşımının düpedüz başarısız olduğunu; farklı kültürel geçmişlere sahip olan insanların yan yana mutlu ve huzurlu bir şekilde

⁹ <http://www.parties-and-elections.eu/germany.html>, Alıntılama tarihi: 22.12.2014.

¹⁰ AfD ve NPD'nin Avrupa Parlamentosu seçim sonuçları için bakınız; <http://www.euro-parl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-de-2014.html>, Alıntılama tarihi: 22.12.2014.

yaşadığı fikrinin artık bir işe yaramadığını ifade etmiştir (Weaver, 2010). Zaten daha önce de belirtildiği gibi Almanya çok-kültürcü bir ülke değil konjonktür dayatmasıyla çok kültürlü olmuş bir ülkedir. 1993'te Solingen'de 5 Türk'ü evlerinde diri diri yakmak suretiyle yeniden ortaya çıkan Neo-Nazi ruhu ve 2000-2006 yılları arasında yine özellikle Türklere karşı işlenen cinayetlerle Nazizm'in tekrar ortaya çıkışı Almanya'yı zaman zaman geçmişiyle yüzleştirmiştir. Fakat göçmenler açısından uzun vadede rahatlatıcı olan gerçek, normatif anlamda çok-kültürcü olmasa da Almanya'nın Avrupa Birliği bütünleşmesi konusunda başı çekiyor olmasıdır. Ekonomik krizden en az seviyede etkilenen ve Euro bölgesinin nimetlerinden en fazla faydalanan AB ülkesi olarak bilinen Almanya, göçmenler açısından uzun vadede misafirperver politikalarını sürdüreceğe benzemektedir. Bununla birlikte nadiren de olsa Neo-Nazi ruhunun ortaya çıkması ve kendini hatırlatması mümkün gözükmektedir.

İngiltere

İngiltere özel bir 'Avro-Kuşkucu' tavır sergilemektedir ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde İngiltere'de sürpriz bir sonuç ortaya çıkmıştır. Avam Kamerasında bir tane bile koltuğu olmayan Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (UKIP) iktidardaki Muhafazakâr Partiyi (CON) geçerek AP seçimlerinde 1. parti olmuştur. Tablo II'de de görüldüğü üzere AP seçimlerinde sürekli oyu artan UKIP AP'de son seçimde 24 koltuk kazanmıştır.

Tablo II:¹¹

Partiler	İdeoloji	%	
United Kingdom Independence Party (UKIP)	Anti-migration Euroscepticism	26,77	24
Labour Party (LAB)	Social democracy Third Way	24,74	20
Conservative and Unionist Party (CON)	Conservatism Economic liberalism Euroscepticism	23,31	19

¹¹ Bakınız; İngiltere Avrupa Parlamentosu Seçim Sonuçları; <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-uk-2014.html>, Alıntılama tarihi: 22.12.2014.

Göçmen karşıtlığıyla bilinen UKIP lideri Nigel Farage partisinin Avro-kuşkucu (Euro-sceptic) ve hatta “soft” Avro-Kuşkucu olarak anılmasına karşı çıkmakta ve bu kavramlar yerine partisinin Avrupa realistleri (Euro-realist) kavramıyla anılmasını tercih etmektedir. Göç karşıtı Farage, Avrupa Birliğine üye oldukları sürece Batı Avrupa’dan İngiltere’ye gerçekleşen sınırsız ve erişime açık göç akışını engelleyebilmenin mümkün olmadığını ifade etmektedir. Denetimli bir göç politikasına sahip olabilmenin AB’den ayrılmakla mümkün olduğunu söylemektedir (Hunt, 2013).

Seçim sonuçlarını değerlendiren İngiltere Başbakanı David Cameron, halkın Avrupa Birliği konusunda “hayal kırıklığı” yaşadığını ve AP seçim sonuçlarında “sandıktan çıkan mesajın” alındığını ifade etmiştir (BBC, 26.05.2014). Tablo III’de görüldüğü gibi Eurosceptic politikalarıyla bilinen CON son genel seçimden oyunu artırarak çıkmıştır ve CON lideri Cameron göçmen karşıtlığını siyasi söylemleriyle sıcak tutmaktadır.

Tablo III:¹²

Partiler	İdeoloji	2005		2010	
Conservative and Unionist Party (CON)	Conservatism Economic liberalism Euroscepticism	36,1%	307	32,3%	197
Labour Party (LAB)	Social democracy Third Way	29,0%	258	35,2%	356
Liberal Democrats (LD)	Liberalism Social liberalism	23,0%	57	22,0%	62

Münih Güvenlik Konferansında radikalizm ve İslami aşırılığa değindiği konuşmasında çokkültürcülüğün İngiltere’de başarısız olduğunu dile getirmiştir. Üstelik bir devlet doktrini olarak çokkültürcülüğün İngilizlerin kendi kolektif kimliklerini zayıflattığını; farklı kültürlerle ve yaşam tarzlarına gösterilen tolerans sonucunda farklı kültürel gruplar için ait olmak istedikleri bir toplum vizyonunun oluşturulmadığını belirtmiştir (Cameron, 2011). Son olarak dikkat çeken gelişme Cameron’ın 2015 yılında seçimleri kazanması halinde İngiltere’nin AB’den ayrılma kararını referanduma götüreceği vaadidir. Her iki göç karşıtı parti de seçim sonuçları itibari ile gelecek seçimlerdeki performanslarına göre hem İngiltere’de hem de Avrupa Parlamentosunda göçmenler açısından huzursuzluk verici politikaların ortaya çıkmasına ön ayak olabilirler.

¹² Bakınız: İngiltere seçimler; <http://www.parties-and-elections.eu/unitedkingdom.html>, Alıntılama tarihi: 22.12.2014.

Fransa

Tablo IV de görüldüğü üzere Fransa’da genel seçimlerde Nicholas Sarkozy’nin liderlik ettiği UMP 2012 seçimlerinde mağlup olmuş ve cumhurbaşkanlığını Sosyalist Parti lideri François Hollande’a bırakmıştır. Fransa’nın devrik lideri Sarkozy bir tartışma programında çok kültürlülüğün başarısızlığını dile getirmiştir. Çok kültürlülüğün aşırılıkları beslediğini ifade eden Sarkozy Fransa’ya gelen herkesin tek bir topluluk içinde erimeyi kabul etmesi gerektiğini ifade etmiştir (Sarkozy, 2011).

Tablo IV:¹³

Partiler	İdeoloji	2012		2007	
		Oran	Yer	Oran	Yer
Parti Socialiste (PS)	Social democracy	29,4%	280	24,7%	186
Union pour un Mouvement Populaire (UMP)	Gaullism Liberal conservatism Christian democracy	27,1%	194	39,5%	313
Front National (FN)	Nationalism Right-wing populism Right-wing extremism	13,6%	2	4,3%	-

Ayrıca Le Pen liderliğindeki Nasyonal Cephe’nin Meclis seçimlerinde 2007’de aldığı % 4,3 oranındaki oyu, 2012 seçimlerinde 3 kat arttırarak meclise 2 milletvekili çıkardığı görülmektedir. Aslında Sarkozy ile Le Pen göçmen karşıtı ve İslam hakkındaki görüşlerinde birbirlerine yakın durmaktadırlar. Fakat Le Pen’in babasından devraldığı söylem de Fransa’da köklü bir geleneğe sahiptir. Tablo V’te de görüldüğü üzere Fransa’nın AP’deki 24 sandalyesini alarak sürpriz bir çıkış yapmış ve Hollande’ın partisini de geride bırakarak Fransa’da 1 parti olmuştur. İlginç bir şekilde meclis seçimlerindeki sıralama 2014 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde tamamen tersine dönmüştür.

Tablo V:¹⁴

Partiler	2014		2009	
	Oran	Yer	Oran	Yer
FN	24,86%	23	6,3 %	3
UMP	20,81%	20	27,8%	29
PS	13,98%	13	16,48 %	14

¹³ Bakınız: Fransa Meclis Seçimleri, <http://www.parties-and-elections.eu/france.html>, Alıntılama tarihi: 22.12.2014.

¹⁴ Bakınız: Fransa AP seçimleri, <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-fr-2009.html>, Alıntılama tarihi: 22.12.2014.

Avrupa Parlamentosu seçim sonuçlarının ardından Le Pen'in 2017'de yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanma ihtimali gündeme getirilmektedir. Durumun bu tahminler doğrultusunda gerçekleşmesi halinde Fransa'daki göçmenleri özellikle Türkler'i ve Müslümanları sıkıntılı günlerin beklediğini söylemek mümkündür. Zira Le Pen, siyasi söylemlerinde yoğun bir şekilde İslam karşıtlığına yer vermektedir. Okullarda Müslüman öğrencilere özel olarak dağıtılan helal menülere karşı çıkmakta, sokaklarda ibadet eden Müslümanları Paris'i işgal eden Nazilere benzetmekte ve Türkiye'nin AB üyelik sürecini veto etmek gerektiğini gündeme getirmektedir.¹⁵

Hollanda

Hollanda, çokkültürcü toplum modelinde şu ana kadar değinilen ülkeler arasında farklı bir konuma sahiptir. Ülkede İslamiyet'le ilişkili olarak işlenen iki farklı cinayet Hollanda'da çokkültürlülük ve göçmenler üzerindeki tartışmalara farklı bir boyut kazandırmıştır. 2002 yılında meşhur siyasetçi, Pim Fortuyn İslam ve göçmen karşıtı söylemleri sebebiyle Volkert van der Graaf isimli bir Hollanda vatandaşı tarafından genel seçimler öncesinde vurularak öldürülmüştür. Kendisini hayvan hakları ve çevre aktivisti olarak tanıtan Fortuyn'un katili mahkemede Müslümanları günah keçisi haline getirdiği ve söylemleriyle toplumun güçsüz üyelerini hedef aldığı için toplum adına tehlike olarak gördüğüm bu sorunu Fortuyn'u öldürerek kendim çözdüm cevabını vermiştir (Evans-Pritchard & Clements, 2003). Fortuyn'un ölümünün ardından partisi, LPF (2002 Hollanda Genel Seçimlerinde aldığı % 17 oy oranıyla 2. olmuş ve yeni bir parti olması sebebiyle rekor kırmıştır.¹⁶ Bu başarı seçmen davranışının duygusal bir atmosferde şekillenmesiyle açıklanabilir çünkü 2006'da girilen genel seçimlerde aldığı % 0,21 oyla Fortuyn'un partisi adeta erimiştir ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde de başarı gösterememiştir. Fakat Fortuyn'un İslam ve göçmen karşıtı görüşleri bir şekilde küçük çapta da olsa bazı partilerin ruhuna sirayet etmiş ve Hollanda'daki partilerin ideolojilerini ve seçmen motivasyonunu yeniden yapılandırmıştır (Canatan, 2007: 435-60).

Hollanda'daki İslam ve Müslümanlarla ilişkili olarak meydana gelen ikinci cinayet, meşhur yönetmen Theo Van Gogh'un 2004 yılında öldürülmesidir. Van Gogh, İslam'ın teslim olmak anlamına gelmesinden esinlenerek "Submission" isimli yaklaşık 10 dakikalık kısa bir film yapmıştır. Film yapmak için Somalili bir kadın yazarla birlikte çalışmış ve filmin senaryosunu onun yazmış oldu-

¹⁵ Marine Le Pen'in bu konulardaki bazı söylemleri için bakınız: "Marine Le Pen: Muslims in France 'like Nazi occupation", 12 Dec 2010, "France's Le Pen: ban non-pork meals in schools", 05 Apr 2014, <http://www.telegraph.co.uk/>

¹⁶ Bakınız: Parlamento Seçimleri: European Elections Database, <http://eed.nsd.uib.no/web-view/>, Alıntılama Tarihi: 23.12.2014.

ğu bir metin üzerinden geliştirmiştir. Filmde, İslam'a kadının erkeğe koşulsuz itaat etmesi gerektiğini salık veren bir din imajı çizilmektedir. Kötü muamele görmüş, aileleri tarafından zorla evlendirilmiş, akrabası tarafından cinsel istismara maruz kalmış kadın hikâyeleri üzerinden İslam imajı zedelenmek istenmiştir. Filmde transparan, siyah renkli çarşaf giymiş Müslüman kadın bedeni üzerinde Kur'an ayetlerinin yazılması Müslümanlardan büyük tepki toplamış; tartışmalara sebep olmuştur. Filmin yayınlanmasının ardından Van Gogh Faslı bir Müslüman, Mohammed Bouyeri tarafından 2 Kasım 2004 tarihinde öldürülmüştür. Bu cinayetin ardından çok-kültürlü toplum, İslam ve göçmenlerin ülkedeki yeri üzerine tartışmalar daha da hararet kazanmıştır. Okumuş'a göre 11 Eylül, ABD için nasıl bir milatsa Van Gogh cinayeti de Hollanda için aynı şekilde bir milat olmuştur. Fakat sonuç itibarıyla ABD'de yaşanan akıl tutulması Hollanda'da yaşanmamıştır. Aksine Hollanda'da bir açılım yaşanmıştır. Bunda Hollanda'daki katılımcı ve uzlaşmacı kültürün yanı sıra ülkede yaşayan Müslümanların da ellerini taşın altına koyarak sorunun çözümünü sadece devletten beklemek yerine devlet politikalarına destek vermeleri önemli ölçüde etkili olmuştur (2007, 142).

2004 yılında Pim Fortuyn ve Van Gogh'un ölümlerinin ardından özellikle Müslüman göçmenler hakkındaki gelenek, aşırı sağcı ve Avro-kuşkucu Özgürlük Partisi, PVV'nin Geert Wilders tarafından kurulmasıyla devralınmıştır. İslam, Faslı ve Türk karşıtı fikirleriyle, göç ve göçmen karşıtı söylemleriyle 2006 yılında girdiği ilk genel seçimlerde aldığı % 5,9 oyla partisi 9 sandalye kazanmıştır. Tablo VII'de¹⁷ görüldüğü üzere 2010 yılında oyu en yüksek seviyeye ulaşan PVV 2012'de yapılan erken seçimde % 5,4 oranında bir oy kaybıyla mecliste 9 adet koltuk kaybetmiştir.

Tablo VII:

Partiler	İdeoloji	2012		2010	
		Oran (%)	Sandalye	Oran (%)	Sandalye
Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD)	Conservative liberalism	26,5%	41	20,4%	31
Partij van de Arbeid (PvdA)	Social democracy Third Way	24,7%	38	19,6%	30
Partij voor de Vrijheid (PVV)	Right-wing populism	10,1%	15	15,5%	24

¹⁷ Bakınız Hollanda Milletvekili Seçimleri: <http://www.parties-and-elections.eu/netherlands.html>, Alıntılama Tarihi: 23.12.2014.

Üstelik PVV 2014 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde 5 koltuğundan 1'ini kaybederek başarısızlık yaşamıştır. İngiltere ve Fransa'daki anlamda ciddi bir yükseliş Hollanda'da görülmemiştir. Bir diğer sürpriz gelişme ise Wilders'ın yakın destekçisi Arnoud Van Doorn'un Müslüman olarak PVV'den ayrılması ve İslami bir partiye geçiş yapmasıdır.

Hollanda'da çokkültürlü politikaların bahsi geçen diğer ülkelere göre dikkat çeken farklı bir özgürlükçü boyutu vardır. Hollanda, Avrupa'da eşcinsel evliliğin, belli bir miktarda uyuşturucu kullanımının, ötenazi ve fuhuşun yasal olarak kabul edilmesi gibi bazı politikalara öncülük etmiş ülkelerdendir. Özgürlük Partisi lideri Wilders bu bağlamda ilginç bir örnektir. Dünyanın "gey başkenti" olan Amsterdam'ın Müslümanlar sebebiyle tehdit altında olduğunu savunmaktadır. Kur'an'ın Hitler'in Kavgam kitabına benzediğini; yasaklanması ya da sansüre tabi tutulması gerektiği, başörtüsüne özel bir vergi uygulanması gerekliliği gibi söylemlere sahiptir. Ona göre; yabancılar ya asimile olmaya zorlanmalı ya da kovulmalıdır. Wilders, Kraliçe Beatrix'in bir Noel konuşmasında yaptığı tolerans çağrısını "multi-culti safsatası" olarak nitelendirmiştir (Bruma, 2010). Kısacası Wilders'ın çokkültürlülük anlayışının sınırları içerisinde İslam ve İslam ile ilişkili olan her şey bir tehdit unsurudur.

Sonuç

Buraya kadar ele alınan dört farklı çok kültürlü toplum modeli sosyo-politik bağlamda incelenmiştir. Yapılan analizlerde tek tip çok kültürlü bir Avrupa'dan bahsetmenin mümkün olmadığı görülmektedir. Farklı AB ülkelerine has mevcut çokkültürlü toplum modelleri veya ülkelere özgü olarak ortaya çıkan; gelişen ve değişen çok-kültürlülük krizleri vardır. Aşırı sağ ve Avro-kuşkucu partilerden beslenen göçmen karşıtlığı, ülkelere göre farklı düzeylerde var olmaktadır. Almanya'da göçmen karşıtlığının siyasi alana yansıması yüzde bir oranında değere sahiptir. Neo-Nazi ruhu bu ölçüde var olmaktadır. Fakat Fransa'da ve İngiltere'de Avrupa Parlamentosu seçim sonuçlarından da anlaşıldığı üzere - göçmen karşıtlığını besleyen Avro-Kuşkuculuk ve aşırı sağ yükselmektedir. Son örnekte, Hollanda'da ise, genel seçimlerden ve Parlamento seçim sonuçlarından da anlaşıldığı üzere yükselişten ziyade ırkçı, İslam ve göç karşıtı aşırı sağa karşı rağbet azalmaktadır. Bu yüzden de Avrupa'ya has tek tip bir göçmen karşıtlığından bahsederek mevzuyu bütün ülkeler açısından genellemek yanlış olacaktır. Fakat genel olarak çok-kültürlü Avrupa ulusları için yapılabilecek çıkarım; Merkel, Le Pen, Dewinter, Wilders, Farage, Cameron ve Sarkozy gibi siyasi liderlerin söylemlerinden de anlaşılacağı üzere az çok hemen hemen Avrupa ülkelerinin pek çoğunda çok-kültürlü politikaların bir şekilde ülkelerin kendi iç sorunları ve dinamikleri bağlamında sarsıntılar yaşadığıdır. Aşırı sağ ve Avro-Kuşkucu söylem bu dinamiklerden sadece birisidir. Bununla birlikte AP seçimlerine olan katılımı genel seçimlere olan katılım farklıdır. Genel seçimlerde daha fazla katılım göz-

lenmektedir. Bu yüzden genel seçimlerin bahsi geçen ülkelerin kendi dinamikleri bağlamında nelere gebe olduğunu ve göçmenlerin lehinde ya da aleyhinde olmak suretiyle nasıl bir seyir izleyeceğini zaman gösterecektir. Buna rağmen Avrupa genelinde ortaya çıkan bazı problemlerden yola çıkarak genel bir kanaat sahibi olmak mümkün gözükmemektedir. Son zamanlarda Almanya, İsveç ve Fransa gibi ülkelerde bir takım marjinal eylemler yükselişe geçmektedir. 2015'in ilk haftasına girerken kundaklanan ve yakılan camiler, ırkçı saldırılar; Fransa'nın 11 Eylülü olarak nitelenen ve 12 kişinin ölmesine sebep olan Charlie Hedbo katliamı; bununla birlikte Orta Doğu'da oluş(turul)an İslam ve Müslüman imajı endişeyle izlenmektedir.

Şartların AB ülkelerinde göçmenler aleyhinde gelişme olasılığına rağmen bu durum bir fırsata da dönüşürebilir. Anavatan ülkelerin, özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin üretebileceği politikalar ve geri göçe niyetlenen gurbetteki Türklere sunabileceği fırsatlar aracılığıyla geri göçü destekleyerek uzun bir zamandan beri parçası olmaya çalıştığı AB'nin eğitim, teknoloji, hukuk, tıp gibi alanlardaki tecrübesini ve teknolojik vasıtalarını Türkiye'ye transfer edebilir. Bununla birlikte anavatanına göç etmeleri halinde karşılaşacakları hayat standartlarının bilhassa üçüncü kuşak göçmenlerin istek ve ihtiyaçların karşılayamaması da söz konusu olabilir. Bu bakımdan milli, dini ve kültürel kimliklerinden ötürü tecrübe ettikleri ya da ileriye dönük olarak tecrübe etmeleri ihtimaller dâhilinde olan tehdit algısından uzaklaşmak için anavatanlarına dönmeye niyetlenen Türklerin hayal kırıklığı ve kimlik karmaşası yaşamaları da muhtemel gözükmemektedir. Bunu belirleyecek olan amiller ise Türkiye Cumhuriyeti'nin hali hazırda göçmenlere sunduğu ve ileriye dönük olarak sunabileceği imkân ve fırsatlar ile birlikte bu fırsatlara yön verecek olan siyasalar ekseninde şekillenecektir. Bu siyasalara yön vermesi ve rehberlik etmesi açısından yurt dışındaki Türk göçmenlerin anavatanına geri göç temayülleri ve sebepleri üzerinde çalışmalar yapılabilir. Hali hazırda geri göç gerçekleştiren vatandaşlarımızın göç öncesi beklentileri ve beklentilerinin ne ölçüde karşılandığı da göç politikaları açısından önemli ipuçları verebilir. Bu tür çalışmaları bütün dünyadaki Türk göçmenler üzerinde yapmak zor olacağı için evreni sınırlayarak, ülkeler arası kıyaslamalara tabi tutarak gerçekleştirmek daha analitik ve somut sonuçlar doğurabilir. Bu tür çalışmalar - her ne kadar coğrafi, siyasi, toplumsal ve kültürel anlamda bariz farklılıklar olsa da - en azından teorik bağlamda Suriye'den Türkiye'ye gerçekleştirilen göç tecrübesini, mevcut ve olası krizleri anlamak ve sorunlara çözüm üretebilmek için ufuk açıcı sonuçlar doğurabilir. Zira şu anda Türkiye, Suriye krizi sebebiyle son zamanların en çok göç alan ülkesi haline gelmiştir. Ülke politikalarını belirleyen niyetler her ne kadar sahih değerler etrafında şekillense de göç ve göçten doğan insan etkileşimleri her zaman için krizlere gebe dir. Bu yüzden bazı ülkelerde göç, entegrasyon ve çokkültürlülük bakanlıkları bile kurulmuştur. Son tahlilde içinde bulunduğumuz göç ve hareketlilik çağında göç ve göçmen politikaları üzerine yapılacak

çalışmalar toplumsal bütünleşme ve farklı kültürlerin kesişmesinden kaynaklı krizlere çözüm üretebilmek için gereklilik arz etmektedir.

Kaynakça

- ALSAYYAD, Nezar, "Müslüman Avrupa Ya Da Avro-İslam: Kimlik ve Kültür Söylemleri Üzerine", *Müslüman Avrupa ya da Avro-İslam*, Ed. N. AlSayyad ve M. Castells, Everest Yayınları, İstanbul, 2004.
- ANIK, Mehmet, *Kimlik ve Çokkültürlülük Sosyolojisi*, Açılım Kitap, İstanbul, 2012.
- BARKIN, Noah, "Analysis: Don't underestimate Germany's new anti-euro party", *Reuters*, 14 April 2013.
- BAUMAN, Zygmunt, *Sosyolojik Düşünmek*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2008.
- BAUMANN, Gerd, *Çokkültürlülük Bilmececi - Ulusal Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek*, Çev. Işıl Demirkan, Dost Kitabevi Yay., Ankara, 2006.
- BBC Türkçe, Avrupa Birliği Karşıtlarından Seçim Zaferi, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/05/140525_avrupa_parlamentosu_secim.shtml, 26.05.2014.
- BEVELANDER, Pieter ve TARAS, Raymond, "The Twilight of Multiculturalism? Findings from across Europe", *Challenging Multiculturalism European Models of Diversity*, Ed. Raymond Taras, Edinburg University Press, UK, 2013.
- BLEIKER, Carla, "German party says 'no' to the Euro, 'yes' to the EU", *Deutsche Welle*, 11 March 2013.
- BRUMA, Ian, Druckversion Dutch Parliamentary Elections: The Return of the Bourgeoisie SPIEGEL ONLINE News International, 06.08.2010 - 12:46 PM.
- CAMERON, David, PM'sspeech at Munich Security Conference, Published 5 February 2011, <https://www.gov.uk/government/speeches/pms-speech-at-munich-security-conference>.
- CANATAN, Kadir, "Hollanda'da Anti-İslamist Bir Hareketin Anatomisi: Pim Fortuyn Hareketi", *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, Ed. Kadir Canatan & Özcan Hıdır, Eskiyeni Yayınları, Ankara, 2007.
- CARLISLE, Rodney P., ed., *Encyclopedia of Politics - The Left and the Right*, Volume 2: The Right, Sage Publications, 2005.
- CARTER, Richard, Neo-Nazis tell immigrants to 'go home', 23 September 2009, <http://www.news.com.au/world/neo-nazis-tell-immigrants-to-go-home/story-e6frfkyi-1225778404181>.
- CASANOVA, Jose, "Religion, European secular identities, and European integration", First published in Transit 27 (Germanversion), 2004.
- CBNNews, France's Sarkozy: Multiculturalism Has Failed, Friday, February 11, 2011.
- DOYTCHEVA, Milena, *Çokkültürlülük*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.
- DEWINTER, Filip, Speech at Cologne May 9, 2009, British National Party Television, <http://bnptv.org.uk/2011/08/filip-dewinter-stop-islamisation-demonstration/>, 08.12.2014.
- ERER, Râşid, *Türklerle Karşı Haçlı Seferleri*, Yayıma Hazırlayan: Ahmet Y. Ö., Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2002.
- ERMAĞAN, İsmail, "Avrupa Birliği Entegrasyonunda Şüphencilik", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, (7:2) 2012, 145-168.
- EVANS-PRITCHARD, Ambrose & CLEMENTS, Joan, Fortuyn killed 'to protect Muslims', *The Daily Telegraph*, 28 March 2003.
- FINKIELKRAUT, Alain, There is a Clash of Civilizations, Interwiev conducted by Mathieu von Rohr and Romain Leick, SPIEGEL ONLINE, 12.06.2013, Alıntılanma Tarihi: 22.10.2014.
- GIDDENS, Anthony, *Sosyoloji*, Hazırlayan: Cemal Güzel, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2008.
- HEYWOOD, Andrew, *Küresel Siyaset*, Çev. Nasuh Uslu & Haluk Özdemir, Adres Yayınları, Ankara, 2013

- HUNT, Alex, BBC NEWS, "How UKIP became a British political force", 1 March 2013.
- KIZILÇELİK, Sezgin, *Baykan Sezer'in Sosyoloji Anlayışı*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2008.
- KLAUSEN, Jytte, *İslami Yeniden Düşünmek Batı Avrupa'da Siyaset ve Din*, Çev. Mahmut Aydın, Liberte Yayınları, Ankara, 2008.
- KYMLICKA, Will, *Multicultural Citizenship - A Liberal Theory of Minority Rights*, Clarendon Press Oxford, 2003.
- MARSHALL, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman A. ve Derya K., Bilim Ve Sanat Yayınları, Ankara, 2009.
- OKUMUŞ, Fatih, "Avrupa'da İslamofobi ve Mâbâdı", *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, Ed. Kadir Canatan & Özcan Hıdır, Eskiyei Yayınları, Ankara, 2007.
- TARAS, Raymond, *Xenophobia And Islamophobia In Europe*, Edinburg University Press, Edinburg, 2012.
- TATAR, Taner, "Cemaat Olarak Çok Kültürlülük ve Politikaları", VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Yeni Toplumsal Yapılanmalar: Geçişler, Kesişmeler, Sapmalar, 2-5 Ekim 2013, Muğla.
- THE TELEGRAPH, "Marine Le Pen: Muslims in France 'like Nazi occupation", 12 Dec 2010, "France's Le Pen: ban non-pork meals in schools", 05 Apr 2014, <http://www.telegraph.co.uk/>.
- TAYLOR, Charles, *Tanınma Politikası*, (Haz. Amy Gutmann), YKY Yay., İstanbul, 2014.
- TORREBLANCA, Jose Ignacio & LEONARD, Mark, The Continent-wide Rise of Euroscepticism, EFCR/79, May 2013.
- WEAVER, Matthew "Angela Merkel: German multiculturalism has 'utterly failed'", *The Guardian*, Sunday 17 October 2010.
- YAVUZ, Hilmi, *Modernleşme Oryantalizm ve İslam*, Boyut Yayın Grubu, İstanbul, 1999.

Seçim sonuçları için referans alınan web siteleri:

<http://www.parties-and-elections.eu/index.html>

<http://www.europarl.europa.eu/portal/en>

<http://eed.nsd.uib.no/webview/>